

Павло ГАЙ-НИЖНИК,
доктор історичних наук,
заступник директора
Науково-дослідного інституту
українознавства МОН України,
академік Академії політичних наук України

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ ТА ГЕОСТРАТЕГІЧНЕ МІСЦЕ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В КОНЦЕПЦІЇ ОУН(Б)

Анотація. У статті йдеться про зовнішньополітичні аспекти в ідеологічній концепції Організації українських націоналістів під проводом Степана Бандери із часу зміни становища й співвідношення сил на Східному фронті Другої світової війни 1943 року та її трансформування протягом наступних повоєнних десятиліть – до передодня відновлення державної незалежності України. Висвітлено геополітичні сподівання ОУН на збройне протистояння між СРСР і союзними США та Великою Британією, налагодження співпраці зі західними демократіями й погляди на загрози ядерної війни. Проаналізовано бачення Проводу ОУН(б) геостратегічного місця майбутньої Української держави на міжнародній арені, пострадянському просторі та на карті Центрально-Східної Європи. З'ясовано роль незалежної України в міжнародній політиці, зокрема в ООН, ставлення до перспективи утворення об'єднаної Європи, війни в Афганістані, національно-визвольних рухів і холодної війни, а також до розпаду Радянського Союзу й відновлення незалежності України, її місця в пострадянському і європейському просторах.

Ключові слова: ОУН(б), холодна війна, геополітика, національно-визвольні рухи.

Зовнішньополітична концепція та уявлення ОУН(б) про гіпотетичну геополітичну конструкцію довкола майбутньої Української держави в разі успіху національно-визвольних рухів у Центрально-Східній Європі та розпаду Радянського Союзу після Другої світової війни є цікавим і повчальним не лише з історичного погляду, а й на майбуття – з огляду на вивчення логіки та політичних стереотипів чи мислення, зокрема щодо

ймовірних тенденцій розвою визвольної боротьби народів Російської Федерації та місця України в нових реаліях¹.

Як відомо, основна мета ОУН(б) у контексті боротьби з комуністично-шовінізмом полягала в тому, аби зруйнувати московську тюрму народів (СРСР); домогтися свободи всіх народів, котрі поневолила Москва, та їхнього права на власне державне життя; знищити комуністичну систему [2]. Саме за цих обставин, кардинально змінених із початком Другої світової війни, у серпні 1943 року ОУН зібрала свій III Великий надзвичайний збір, який «розглянув минулу боротьбу і розробив плани на майбутнє» [31, арк. 53]. Тож не дивно, що його учасники усвідомлювали доленосність і карколомність історичного моменту, коли «німецько-більшовицька війна докорінно змінила політичні відносини в Україні і створила нову ситуацію у політичному світі» [31, арк. 53].

ОУН визначала тогочасну глобальну бійню не як світову, а як Другу імперіалістичну війну, яка 1943 року вступила у свою кризову фазу. Так націоналісти засвідчили, що усвідомлюють справжні цілі обох протиборчих таборів й критично оцінюють національно-визвольну риторичку офіційної пропаганди як із боку Москви чи Берліна, так і з Лондона й Вашингтона. Провід ОУН на українських землях (ОУН на УЗ) передбачав, що людство перебуває «напередодні великої години національних революцій, які покладуть край злочинницьким війнам імперіалістів і зітруть з лиця землі тюрми народів імперії» [31, арк. 53–54].

Що ж до ситуації на Східному фронті та становища й перспектив українців у протистоянні Німеччини і Радянського Союзу – головних імперіалістичних держав, що воюють, – то Великий надзвичайний збір у своїй постанові однозначно зауважив, що не плекає ілюзій щодо цілей ні А. Гітлера, ані Й. Сталіна: «У нових відносинах наш народ, наша земля з її багатствами стали метою обох воюючих імперіалістів і територією найзапекліших воєнних подій. Розраховуючи на власні сили, український народ боровся і бореться надалі проти двох сильних та жорстоких напасників» [31, арк. 53–54]. Як зазначали провідники ОУН на УЗ, «у міру того, як зростає українська сила, перед нами знову і знову постає реальна і жива картина майбутньої держави України». Отож насамперед єдиним ладом, «який дасть справедливу розв'язку національного і соціального питання у цілому світі», є система вільних народів у власних самостійних державах та усунення національного поневолення й експлуатації одного народу іншим [31, арк. 53–54].

¹ У різні часи ту частину ОУН, що 1940 року об'єдналася навколо С. Бандери, називали неоднаково: ОУН революційна – ОУН(р); ОУН самостійників-державників – ОУН СД; ОУН на Українських Землях – ОУН на УЗ; ОУН революціонерів-бандерівців – ОУН(р-б); в еміграції – Закардонні частини ОУН (ЗЧ ОУН). Щоб уникнути плутанини чи непорозуміння, а також задля зручності читача, у назві статті цю організацію уніфіковано як ОУН(б).

Уже того ж року, окрім офіційно ухвалених документів і матеріалів, почали з'являтися публіцистичні твори, що ставили під сумнів ортодоксальну доктрину ОУН 1929–1941 років. Наприклад, Йосип Позичанюк («Д. Шахай») у другій частині («Тактика щодо російського народу») своєї праці «До питань боротьби за УССД» закликав українців відкинути сповідування «зоологічного» (тобто агресивного) націоналізму. Натомість його алгоритм побороення більшовизму передбачав «поступову ідею національної співпраці, миру й єдності на принципі волі, незалежності та дружби народів, як рівний з рівним. [...] Ми ставимо питання в площину соціально-політичної боротьби насамперед не під гаслами національної ворожнечі, а національної єдності в боротьбі з режимом загальної павперизації, соціальної нерівності, жорстокої експлуатації, визиску, безправ'я, приреченості на жертву в інтересах партійної верхівки і т. д.» [13, с. 205–206]. Автор закидав ортодоксам галоповану ідеологію «за вимріяну проблематичну українську імперію від Хусту до Казахстану», вигаданий поділ СРСР у невідомому майбутті й крутіж у лише українським колі проблем і мірил, що не наближало до вирішення нагальних питань сучасності. На противагу їм він був орієнтованим на розв'язання найближчих вузлів (на синицю в руках, а не журавля в небі), а отже, узяття дійового курсу щодо залучення всіх чинників (зокрема й російського), що допомогли б розвалити СРСР і здійснити в ньому революцію (чи анархію) як першу й головну передумову для творення УССД. Тож доволі сміливо заявив: «Ми сьогодні боремось не з “одвічним північним ворогом”, “москалями”, “лапотниками” тощо (весь цей дешевий патріотичний мотлох треба вже рішуче викинути з ужитку в пропаганді й узагалі в політичній термінології, познімавши, до речі, всі акценти з власного войовничого націоналізму, бо не націоналістичний галас нам потрібний, а націоналістична мета, в ім'я якої ми йдемо на все). Ми боремося не з російським народом, а з більшовизмом. Ми хочемо завалити не Росію, як символ російського патріотизму, не Москву (нагадуючи москалям усі історичні кривди – знайшли для того час! – а особливо більшовицькі кривди, перекладаючи відповідальність на весь російський народ) і не московську російську культуру, але тотальний більшовицький режим, більшовицьку (антинародню й антиросійську) культуру, червоний Кремль, як організатора й керівника грандіозної тотальної імперіалістичної машини, в поваленні якої ми зацікавлені» [13, с. 207].

Й. Позичанюк («Д. Шахай») висловив думку вийти поза межі суто національно-українського фронту, а надати йому обширу загальносоюзного, світового. Зокрема, протиставити інтернаціоналізмові більшовиків «ідеологію й гасла не провінції, а [...] гасла найширшого справжнього демократизму, гасла перебудови “тюрми народів” на основі демократичних

принципів [...] гасла соціального й політичного переустрою, завершення “клясової боротьби”, знищення найбільш паразитарної кляси інтернаціональної плутократії [...] знесення державного капіталізму і т. д., словом – гасла соціальної, політичної й національної революції і то в самій основі СРСР – в Росії насамперед» [13, с. 208]. Він переконував, що найпрогресивніші гасла на в СРСР – «Воля народам, воля людині» та «Єдиний фронт поневолених народів» – мали би йти поруч із закликами проти «російського імперіялізму» тощо. «Ми не збираємось з москалями христити дітей. Але ми не збираємось христити дітей з власними політичними “недоростками”», – недвозначно писав автор [13, с. 212–213]. Отже, за теорією Д. Шахая, перша фаза боротьби – у спільному з російським та іншими народами руйнуванні СРСР, друга ж – у конфлікті з тими росіянами, які прагнутимуть відбудови Росії як імперії та поневолення України. Утім, був переконаний він, після розпаду більшовицької імперії росіяни усвідомлять, що кожна нова імперія відкидає їхню свободу й вимагає величезних матеріальних ресурсів і людських жертв. Підтримали думки Й. Позичанюка й такі ідеологи ОУН в Україні, як Василь Мудрий («Я. Борович»), Михайло Дяченко, Омелян Логуш («О. Степанів»), а вже пізніше взяли на озброєння й розвинули провідні публіцисти націоналістичного підпілля в Україні, як-от Осип Дяків («О. Горновий»), Катерина Зарицька («У. Кужіль»), Петро Федун («П. Полтава») та інші.

Саме тому в рішеннях III Великого надзвичайного збору було зазначено, що «ОУН бореться проти імперіалістів та імперій, бо в них пануючий народ культурно, політично та економічно використовує інші народи», зокрема проти Радянського Союзу й німецької нової Європи [31, арк. 53]. До того ж акцентовано, що боротьба ця є світоглядною та ідеологічною, тобто не лише проти безпосередньо імперських державних утворень, а й «інтернаціоналістичних і фашистських програм та політичних концепцій, оскільки вони є загарбницьким інструментом політики імперіалістів», а отже, супроти російського комунізму й німецького націонал-соціалізму [31, арк. 53]. Зважаючи на викладене вище, ОУН на УЗ наголошувала, що розуміє приховану суть тих, хто заявляв про «звільнення» чи «взяття під опіку» інших народів, бо лукавими словами замасковано огидний зміст – гноблення, насильство, пограбування. Тому ОУН на українських землях відкрито заявила, що боротиметься проти російсько-більшовицьких та німецьких загарбників доти, поки не звільнить Україну від усіх «захисників і визволителів», доки не буде збудовано Українську Самостійну Соборну Державу.

Чи сподівався Провід ОУН на УЗ створити нове сприятливе геополітичне становище в національно-визвольній боротьбі проти СРСР за Українську державу? Так. І підставою для цього стали протиріччя між союзниками

в Другій світовій війні. Наприклад, народний комісар внутрішніх справ УРСР Василь Рясной 20 листопада 1944 року повідомляв народному комісарові внутрішніх справ СРСР, Генеральному секретареві державної безпеки Лаврентію Берії, що поміж чільних кіл ОУН та УПА в Україні ширяться чутки про неминучість збройного конфлікту між СРСР і союзниками, унаслідок якого Україна отримає незалежність. Невідворотність такої збройної сутички було аргументовано твердженням, що неможливо мирно розв'язати питання про післявоєнні кордони Польщі та її державний устрій, а також небажанням Великої Британії визнавати факт існування на континенті Європи могутньої Радянської держави. Мовляв, ОУН розраховувала на пряму військову допомогу з боку Сполученого Королівства в разі, якщо буде організовано збройне повстання українських націоналістів проти СРСР. В. Рясной доповідав Л. Берії, що інструктор бойової підготовки окружного Проводу ОУН по Львівській області Петро Дячишин зазначає: «Якщо раніше націоналісти мали надію на те, що німці зможуть розгромити Червону Армію, а самі в цій запеклій боротьбі значно ослабнуть, і виникне перспектива збройним шляхом домогтися встановлення “самостійної України”, то тепер націоналісти про німців уже навіть не згадують, бо сподіваються на нових союзників – англійців. Останнім часом поміж націоналістів почали інтенсивно ширити чутки про те, що після розгрому Німеччини, безсумнівно, розпочнеться війна між Радянським Союзом і союзниками Великою Британією та Сполученими Штатами Америки, і тоді настане переддень національних революцій у Європі, під час яких українські націоналісти за підтримки англійців та американців зможуть здобути “самостійність” України, яка буде буфером між Росією і “демократичною” Європою» [26, с. 345]. Далі у звіті йшлося, що на початку вересня 1944 року в Радванецькому лісі Радехівського району було проведено нараду командирів сотень УПА, котру очолив представник од обласного й крайового Проводу ОУН. Він, зокрема, заявляв про неминучість війни між СРСР і союзниками, окреслював завдання УПА впродовж цієї війни, наголошуючи на незаперечній підтримці оунівців із боку англійців та американців у боротьбі проти Радянського Союзу [26, с. 345].

Очільник НКВС УРСР повідомляв також у Кремль зі Львова, що в агентурних матеріалах, які останнім часом надійшли до його відомства, відображено тенденції керівних кіл ОУН переорієнтуватися у своїй політиці на Британію та США. Він стверджував, що керівний склад ОУН обговорює підготовку повстання проти радянської влади в західних областях України до моменту завершення війни з гітлерівською Німеччиною. Плануючи в цей час повстання, оунівці передусім розраховували, що на ту пору між Радянським Союзом та Великою Британією виникнуть

розходження в питанні територіальних меж і державного устрою Польщі. Ба більше, оунівці (за даними радянської розвідки) сподівалися й на збройне зіткнення між СРСР і Сполученим Королівством. З огляду на такий розрахунок ОУН вважала, що Велика Британія тієї миті буде зацікавленою в повстанні та підтримає всі вимоги українських націоналістів, зокрема й надасть збройну допомогу в боротьбі проти Радянського Союзу [1, арк. 72–73].

Свідченням таких сподівань націоналістичних кіл щодо майбутньої сутички між СРСР та союзними державами Заходу є документальні факти. «На місце імперіялістичної Німеччини прийшла друга європейська (і азійська) імперіялістична суперниця, тим більш грізна й небезпечна, що овіяна легендою перемоги над гітлеризмом і з експортним ідейно-політичним багажем, що знаходить покупця також на внутрішніх ринках англійської імперії. Це є нова, відроджена большевицька Росія, що на руїні Німеччини успішно капіталізує свою перемогу. Для Англії, таким чином, війна не закінчена, і перед нею на всю широчінь стає питання третьої європейської війни», – йшлося в Декларації Проводу Організації українських націоналістів після закінчення Другої світової війни в Європі [4, арк. 8; 7]. У документі описано міжнародне становище, проаналізовано ідейно-політичні основи та перспективи українського національно-визвольного руху. Не розв'язувало протиріч і визвольних прагнень поневолених народів, на думку керівників ОУН, творення Організації Об'єднаних Націй (ООН): «Ми й на хвилину не сумніваємося, що ця організація ролі, яку вона собі декларативно ставить не сповнить [...] Це ще раз доказує, що людство прямує до нової війни, може ще більш жорстокої, як досі» [7, с. 125–126].

Надзвичайно цікавою та показовою із цього приводу є доповідна записка від 6 жовтня 1944 року обергрупенфюрера СС Г. Бергера райхсфюреру СС і райхсміністру внутрішніх справ Г. Гімmlеру про бесіду зі С. Бандерою напередодні. Коли Г. Бергер запропонував йому уявити, що було б, якби Німеччина уклала з Росією мир, то така ймовірність вразила С. Бандеру. «Він настільки переконаний у перемозі Великої Британії та Сполучених Штатів Америки, – наголошував Г. Бергер, – що до цього дня ні про що таке взагалі не думав» [26, с. 327–328]. Крім того, С. Бандера заявив німцю: його рух став таким потужним і здобув так багато прихильників, що Сталіну не вдасться його придушити (лише натяк на звільнення їхньої землі дав би стільки добровольців, що успіх у цій боротьбі був би очевидним). До того ж, на думку С. Бандери, Й. Сталіну після завершення війни спочатку доведеться взятися за інші народи й залишити Україну в спокої (як зауважував Г. Бергер, ішлося про німців). Він також довго розмірковував, що успішне повстання проти Сталіна

можна буде розгорнути тільки тоді, коли російсько-українському народові більше не загрожуватиме небезпека ззовні [26, с. 328].

Проте слід зазначити, що натомість безпосередній керівник національно-визвольної боротьби в Україні Роман Шухевич не мислив так спрощено й прямолінійно, як емігрант С. Бандера. Він не вірив у початок швидкої війни між західними союзниками та радянським режимом і розраховував на протисталінську тривалу боротьбу, що й зазначив у своєму зверненні до командирів і бійців УПА від 1 січня 1945 року [12, с. 165]. Не вірив у війну СРСР із союзниками й інший провідний діяч ОУН Микола Лебець, котрий в одному з листів до Р. Шухевича в січні 1945 року писав, що розрахунки на нову світову війну між Заходом і СРСР були утопічними, а боротьба за українську державність буде тривалою [14, с. 7].

До рук радянської держбезпеки потрапив також і зміст листа С. Бандери з Мюнхена до Р. Шухевича від 18 листопада 1945 року, в якому перший, зокрема, писав: «Зрозуміло, що тепер очевидним є політичний, дипломатичний конфлікт між Радянським Союзом, з одного боку, і союзниками – з іншого. Союзники твердим підходом до питання хочуть змусити більшовиків відступити на лінію 1939 р. Наполеглива політика більшовиків може призвести до війни. Ситуація схожа до тієї, яка була в 1940–1941 рр. [...] Тут наша зацікавленість і основне завдання. Самотужки та з допомогою союзників реалізувати власну концепцію – революцію народів» [26, с. 877]. Про війну між США та СРСР у щонайскорішому часі С. Бандера писав і Я. Старуху в листі від 4 березня 1946 року, що допомагає уявити систему координат його політичного мислення. «Абстрагуючи від дрібних тактичних розгрівок і ходів на світовій шахівниці, не дивлячись на ту цілу флюктуацію з замкненими очима у відношенні до політичних актуалій, “ворожу”, що війна буде в близькому часі. Кажу “ворожу” тому, що тої оцінки не дедукую з теперішнього стану і розвою ситуації, тільки спираю свій погляд на оцінці історичної й політичної конечности. Того процесу, до якого усі партнери вносять свій уділ своїм існуванням і діянням, що є їх природою, але якого то процесу ніхто не опановує, бо він, як зложене явище, має свою власну закономірність, напрям і ритм, – не обтяжуючи себе обґрунтованою аналітикою, розмірковував С. Бандера. – А даліше у мене доходить до голосу відчуття і політ[ичний] інстинкт. У висліді усього думаю, що війна буде скоро...» [15, с. 746–747].

Варто додати, що С. Бандера й пізніше не відступав од цієї концепції. Наприклад, 31 березня 1950 року у своєму першому інтерв'ю п'ятьом представникам американської преси в маленькому готелі в Грюнвальді, розташованому в горах Баварії поблизу Мюнхена, він говорив про потребу в допомозі українському національно-визвольному рухові з боку США й про те, що СРСР готує нову війну проти західних союзників.

Зокрема, передбачив, що невдовзі в Радянському Союзі відбудеться державний переворот і національно-державні революції, а також розповів про антибільшовицький блок, який було сформовано для підтримання повстання [28–30; 32–39]. Перед зустріччю представник С. Бандери повідомив журналістам: «Ми декілька разів намагалися встановити відповідні контакти з американською армією [...] Ми б хотіли запропонувати цінну інформацію, яку маємо зсередини СРСР. Натомість ми просимо лише про дозвіл проводити свою роботу на території окупованої Німеччини та невеличку американську допомогу в тренуванні й оснащенні наших підпільних бійців. Але ми так і не отримали від американців відповідей на наші спроби [...] Тому хочемо мати справу лише з представниками високого рівня, яким можемо довіряти» [30].

Кореспонденти, котрі прибули, аби взяти інтерв'ю, побачили в оточенні кремезних приватних охоронців Степана Бандеру – «невеликого чоловіка з блакитними очима, на зріст ледве 165 см (5'5"), із ямкою на підборідді» [36]. У розмові з ними С. Бандера застеріг держави Заходу від легальної співпраці зі союзними, наголосивши, що Росія мобілізується для війни світового масштабу. Мовляв, його група отримала дані розвідки про те, що Радянський Союз розпочне справжню тотальну війну після того, як переконається, що не зміг досягнути своїх цілей через холодну війну. Він також додав, що, можливо, ці відомості вже й дійшли до контррозвідки США (Counterintelligence Corps, CIC), проте в нього немає з нею контактів. Відтак запевнив, що українці підтримають Захід у війні проти Росії, якщо їм гарантуватимуть національну незалежність [34–38]. Бандера переконував країни Заходу заохочувати підпільні рухи (як-от український) усередині Росії та її сателітів і так прискорити той день, коли він зможе організувати успішну революцію проти Кремля [30]. Зокрема, наголосив, що революційний переворот у Росії є лише питанням часу, а його послідовники надзвичайно активні в УРСР. І додав: «Зі зростанням нашої революції ми маємо намір атакувати в Україні авангард радянського режиму – війська НКВС (секретна служба) – і паралізувати весь державний устрій. Ми започаткуємо штурм режиму й певні, що інші нації під режимом будуть так само готові, як і українці» [39]. Однак повоєнне життя змушувало вносити деякі корективи не лише в діяльність революційно-визвольного підпілля в Україні, а й в окремі ідеологічні засади ОУН на українських землях. Відзначимо, що серед революційних кличів, під якими проходила боротьба поневолених народів СРСР, окрім гасел про повалення сталінської імперії, установації національних урядів, здійснення національно-політичного самовизначення та державного відокремлення, був і заклик до повної демократизації всього державного й суспільного життя [7, с. 133].

У 1950-х роках Провід ОУН вважав, що майбутня Українська держава не має входити до міждержавних союзів (спілок), тобто мусить дотримуватися нейтрального статусу: «Українському народові не можна входити у ніякі союзи – федерації» [19, с. 6]. Таку позицію обумовлено побоюванням потрапити під вплив чи підпорядкування потужніших держав-сусідів тощо. Як наслідок, усі контакти українського народу з іншими народами й країнами розглядали лише на підставі відносин, як «рівний з рівним» [19, с. 7]. Воднораз під час суперечок між Закордонними частинами ОУН, Проводом ОУН на українських землях та Закордонним представництвом Української головної визвольної ради (ЗП УГВР) С. Бандера (ЗЧ ОУН) критикував останнє за те, що «його політична практика являється безпринципною орієнтацією на США» [9, с. 323], звинувачуючи Вашингтон у тому, що «американська політика відносно України і інших підсоветських народів виразно взяла курс на піддержку проросійської єдиноділимської концепції й московських імперіялістичних сил, цілком ігноруючи визвольні змагання України за державну незалежність» [9, с. 324]. І це звучало доволі дивно, адже Степан Бандера сам шукав допомоги та підтримки в США й навіть заявляв про це публічно через пресу, а звинувачення УГВР у несамостійницькій щодо державності України політиці було маніпуляцією. Ба більше, після «викриття» ролі Української держави в тогочасному американському зовнішньополітичному курсі вже за кілька абзаців він стверджував цілком протилежне: «США є ведучою й головною силою цілого західного протибольшевицького бльоку, а по-друге, американська політика на цьому відтинку виявляється досить определеною й активною, знаходиться в значно дальшому розвитковому ступені, ніж політика будь-якої іншої західної держави, які ще не виходять зі стадії досліджування неактивної повздержливости» [9, с. 325].

Про яку ж саме співпрацю зі США та їхніми союзниками писав С. Бандера? Перші спроби Референтури зовнішніх зв'язків УГВР встановити контакти зі США й Великою Британією через Югославію та Італію впродовж 1944–1945 років були невдалими. Однак улітку 1945 року перші зустрічі представників ЗП УГВР і «американських військових властей» у Цвікау та Ерфурті вже було проведено завдяки зусиллям А. Камінського через працівника американської розвідки (СІС) С. Скубіка, українця за походженням [10, с. 25]. На початку 1950-х років зав'язалися вже й домовленості з представниками адміністрації у Вашингтоні (з українського боку перемовинами займалися оунівці Микола Лебедь, о. Іван Гриньох, Анатоль Камінський і Мирослав Прокоп). Ідеться, зокрема, про те, як згадував член провідів ЗЦ (Закордонний центр – предтеча Закордонних частин) і ЗЧ ОУН (до 1948 року) та ОУН на УЗ,

один із співзасновників УГВР М. Прокоп, що ЗП УГВР уклало «домовлення» з діловими колами американського уряду про допомогу українському визвольному рухові під керівництвом УГВР у «провадженні» зовнішньополітичних акцій. «А самі зв'язки зі згаданими діловими колами, – наголошував М. Прокоп, – були послідовним продовженням тих заходів, які ОУН і УПА та підготовча комісія для створення УГВР провадили ще під час німецької окупації України для того, щоб донести інформації про становище в Україні до відома західних демократій, себто пробитися з ізоляції, в якій нацисти відгороджували Україну і її боротьбу від аліантів» [10, с. 6].

Одержував допомогу коштами від західних демократій, союзних до США, зокрема від розвідки Великої Британії, і Провід ЗЧ ОУН на чолі зі самим С. Бандерою «у нав'язуванні зв'язків» з українським підпіллям [10, с. 7]. Зауважу, що саме тоді Форін Офіс активно працював із російською шовіністичною формацією «Національно-трудоий союз» (НТС), із Суданом та УРСР у контексті ООН (проти чого виступали ЗЧ ОУН). У серцевині цієї розвідки діяльність ЗЧ ОУН відфільтровував радянський агент Кім Філбі, а у ФРН через Організацію Гелена із ЗЧ ОУН співпрацювали представники розвідувальної служби Західної Німеччини Гайнц Фельве та Ганс Клеменс [10, с. 59; 11, с. 103–130; 22, с. 153–155]. США ж ніяк не порушували політичну незалежність УГВР, котра у своїй діяльності керувалася принципами, які Великий збір УГВР схвалив у липні 1944 року. Серед них, зокрема, було чітке формулювання, що УГВР утворено на засадах цілковитої незалежності її прагнень од впливів сторонніх сил і чинників. А втім, літаками тих самих західних демократій (США й Великої Британії) за згодою С. Бандери в травні 1951 року до України було переправлено члена-засновника УГВР і члена Проводу ОУН В. Охримовича (представника ЗП УГВР), а також члена Проводу й шефа СБ ЗЧ ОУН М. Матвієнка (представника ЗЧ ОУН), зрештою, як і багатьох інших, котрі потрапили до рук радянських спецслужб².

У цьому контексті логіку тактики дій і стратегію політики на зовнішньому фронті проведів ОУН на УЗ й УГВР доступно пояснював П. Федун, котрий із цього приводу писав: «Ставлячи в нашій визвольній революційній боротьбі в першу чергу на власні сили українського народу, ми, разом з цим, якнайвиразніше мусимо освідомити собі той факт, що нам приходить вести нашу боротьбу проти однієї із найсильніших мілітарних дер-

² Наприклад, у травні 1951 року в Синявських лісах біля Любачева приземлилася парашутами група із чотирьох осіб; у травні 1952 року четверо висадилися з гумового човна на березі в районі Стільо; у травні 1953 року було здійснено дві висадки аеростатами, які випущено із західнонімецьких суден, що були під контролем Організації Гелена. До того ж англійці використовували судна цієї організації для перекидання людей до Латвії та Естонії [10, с. 65–66].

жав світу, проти імперії, яка сьогодні панує над 1/6 земної кулі із 200 мільйонами людей на ній. Наш противник – міцний. Питання про союзників у нашій визвольній протибольшевицькій боротьбі стає тому перед нами як одне з важливих питань нашої революційної стратегії» [17, с. 287]. Шукати співпрацю з державами Заходу, інформувати їх про УГВР – УПА – ОУН, щоб отримати від них політичну й матеріальну допомогу для національно-революційної боротьби, першою почала 1944 року Референтура зовнішніх зв'язків (Р-33) на чолі з Генеральним секретарем УГВР для зовнішніх справ М. Лебедем [10, с. 20]. Ще раніше, 1942 року, Провід ОУН розпочав перші спроби перемовин із поляками (представниками підпільної формації «Związek Walki Zbrojnej» – «Союз збройної боротьби»), які було відновлено 1943 року. Урешті 10 лютого 1944 року між ОУН і СЗБ (у порозумінні з Делегатурою польського екзильного уряду в Лондоні) було підписано спільний протокол, у якому йшлося, між іншим, і про зацікавленість в існуванні самостійних Української та Польської держав [5; 27].

Саме звідси бере свій початок не лише спроба ОУН налагодити контакти із західними демократіями, а й зародження концепції Антибільшовицького блоку народів (АБН). Про потребу залучення в союзники до українського фронту й інших народів, зокрема росіян, ще 1943 року писав Й. Позичанюк, що його процитовано вище, а за ним і П. Федун, О. Дяків, У. Кужіль та інші. Власне тому О. Дяків («О. Горновий») зауважував, що «відокремлення України звернене не проти російського народу, а виключно проти російсько-більшевицьких імперіялістів, знищення яких є також в інтересах російського народу. Змагаючи до відокремлення України і перебудови СРСР на незалежні держави всіх народів СРСР, ми рівночасно прагнемо до якнайтіснішої співпраці в політичній, економічній і культурній галузях з російським народом, як і з усіма іншими народами» [8, с. 157]. Водночас восени 1954 року в інтерв'ю журналістові Гоппе німецької радіостанції в Кельні С. Бандера вкотре нагадав, що метою ОУН, зокрема, є «відновлення Самостійної Української Держави в національних етнографічних кордонах з демократичною системою правління, яка гарантувала б усім громадянам України демократичні свободи в усіх ділянках життя, а головню в ділянці духового, культурного, політичного і соціального буття» [3, с. 2]. У нього таки розвіялися сподівання на війну США й Британії проти СРСР, що поклала б початок визволенню України. Тож в одному з останніх своїх інтерв'ю в лютому 1959 року С. Бандера мусив визнати: «Переживаємо тепер затяжний етап у визвольній боротьбі й невідомо коли прийде дальша її фаза, бо це узалежнюється теж і від розвитку світового політичного положення» [21].

Тим часом майбуття принесло у світ холодну війну, а ОУН утратила багатьох своїх харизматичних провідників, зокрема й С. Бандеру (ЗЧ ОУН) та Р. Шухевича (ОУН на УЗ). На початку 1960-х років провідників організації надихнула ілюзія революційної ситуації в Радянському Союзі, за яку вони вважали появу шістдесятників, посилення дисидентського руху в СРСР загалом й УРСР зокрема, низку народних протестів і повстань на теренах Радянського Союзу (Норильськ, Теміртау, Новочеркаськ та ін.). Провід ОУН (революціонерів-бандерівців), як почали себе називати ЗЧ ОУН, що перебував в еміграції, сприйняв численні протестні виступи, страйки і новий виток судових процесів над дисидентами як зародження нової революційної хвилі, яка стане початком кінця радянської влади в Україні й призведе невдовзі до краху Радянського Союзу внаслідок вибуху ланцюга національно-визвольних революцій [2]. Тоді ж, 1964 року, ОУН маніфестувала, що «схвалює концепцію “об’єднаної Європи”, поскільки вона основана на принципі суверенної добровільності міжнародного спілкування окремих націй» [6, с. 16]. Незабаром (1967 року) було заявлено також, що «майбутнє України лежить на сході Європи», а тому поставало завдання «зв’язати ті великі простори з Європою в політичному, культурному, економічному і мілітарному аспектах, бо лише тоді Україна сповнить свою місію на грані двох світів». СРСР мав розпастися, а Московщину треба було втримати в етнографічних межах задля стримування її експансії. Тому «українська нація повинна плекати дух мілітаризму та кожночасної боєготовності».

Тож могли бути такі військово-політичні союзи:

1) Далекосхідний: Японія, Китай, Зовнішня Монголія, Сибірська республіка (якщо Сибір відділиться від Росії та всамоствійниться), Ідель-Урал, Україна;

2) Південний пакт: Туркестан, Грузія, Вірменія, Азербайджан, Киргизія, Північний Кавказ, Козакія, Україна (за умови, якщо ці країни всамоствійняться від Московії):

а) Південноазійський пакт: Афганістан, Персія, Туреччина, Україна (якщо Московія втримає під своєю владою перелічені вище території);

3) Західний союз: Україна, Білорусь, Польща, країни Балтії (Литва, Латвія, Естонія), можливо, і Фінляндія.

До того ж в інтересах України є існування Польської держави, яка би стримувала німецький тиск на схід, позаяк об’єднана в перспективі Німеччина, як прогнозували геополітичні стратеги ОУН(р-б), «стане сильною європейською потугою, яка може в майбутньому серйозно загрожувати інтересам української держави». Через таку загрозу, зазначали оунівські експерти, Польща змушена «буде жити в згоді з Україною», яка, своєю чергою, підтримуватиме Чехію та Словаччину [6, с. 21–22].

План поділу СРСР (1949 р.), який приписували Романові Шухевичу USSR partition plan (1949), ascribed to Roman Shukhevych

Передбачалося, що Україна знайде своє місце в європейському ринку. Що ж до ідей і концепцій об'єднаної Європи, то Київ не був би проти них. А от стосовно членства (зокрема і в ООН), то все мало залежати від того, які принципи буде покладено в основу цих об'єднань, і чи з погляду інтересів української нації «Україні відповідатиме приступлення до такого об'єднання», адже вона мусила б мати в них своє належне місце. Загалом же було спрогнозовано: «Українська держава потребуватиме щонайменше двадцять років для своєї розбудови і впорядкування народного господарства та закріплення всіх ділянок життя народу». Тож саме тому й потрібні вищезазначені військово-політичні союзи, аби за цей час не викликати передчасного конфлікту з Московщиною [6, с. 22].

На IV Великому зборі ОУН(р-б), що було проведено навесні 1968 року, новий провідник Ярослав Стецько нагадав, що Україна захищає національний принцип організації світу, суверенність нації та соціальну справедливість [23, с. 37]. Великий збір наголосив, що підтримує старе гасло «Свобода народам – свобода людині!» й схвалив іще один клич боротьби – «Київ проти Москви!» [18, с. 49]. Тоді ж передбачалося, що Українське державне правління (УДП) як речник суверенітету нації увійде (зокрема й із допомогою української еміграції) в дипломатичні взаємини з державами, котрі визнають незалежність України, і встановить із ними всебічні вільні взаємини. УДП також готове прийняти й надати підтримку

революційно-державним правлінням народів, які повстануть проти Росії [23, с. 143]. Відмовляючись од позаблокового статусу (з огляду на політику забезпечення інтегральності держави насамперед щодо Росії), Україна натомість мала б ініціювати політично-військові союзи з державами, інтереси та безпека яких сходитимуться з інтересами й безпекою України [23, с. 149]. Утім одночасно було беззастережно відкинуто будь-чії претензії на українські етнографічні землі, позаяк «передумовою співпраці і приязні України з її сусідами є визнання обома сторонами принципу державної незалежності і етнографічного принципу як основи для територіального розмежування» [23, с. 181]. Отже, ОУН(р-б) бачила Українську Самостійну Соборну Державу як єдиний організм, сформований з усіх українських етнічних земель.

Щодо міжнародних відносин та зовнішньої політики, то ОУН(р-б) стояла на позиції, що не лише російсько-радянська імперія має розпастися, а й похитнутися європейські імперії Заходу. Проте перебудову їхніх нещодавніх колоній на незалежні суверенні національні держави потрібно здійснювати не за колишнім колоніально-адміністративним принципом, а відповідно до національно-етнічних підстав. ОУН(р-б) також виступала проти двополярності світового укладу, передбачаючи його безперспективність. Позаяк кількість держав, які володіють ядерною зброєю, дедалі зростатиме. Було зазначено, що на розвиток міжнародних подій, передусім на рівновагу сил у світі, «великий вплив мають і матимуть нові технічні та наукові досягнення, зокрема практичне застосування нуклеарної енергії для мирних і воєнних цілей» [23, с. 170]. Тож у цьому висновку ОУН(р-б) цілком прозоро проглядається бачення перспективи майбутньої Української держави оволодіти ядерними технологіями та зброєю. І саме незалежна Україна, на думку тогочасних провідників ОУН(р-б), відіграватиме головну роль у світовому процесі розгортання національно-визвольних рухів та стане важливим гравцем у часи, коли розвиток міжнародних відносин «сприятиме у ще більшій мірі поліцентризациї і фрагментаризациї політичних, воєнних і господарських блоків, що уможливить творення нових силових центрів» [23, с. 171].

Чи покладалася ОУН(р-б) на визволення України з-під комунобільшовицької окупації завдяки ядерній війні? Відповідь однозначна – ні! Усвідомлюючи ядерну загрозу, організація не воліла такого розв'язання питання державності, позаяк розуміла його катастрофічність. У цьому разі Україна стала би ціллю удару у відповідь і, як наслідок, перетворилася б на ядерне попелище [24, с. 202–204]. Власне, це чітко окреслено в постановах IV Великого збору ОУН. Згодом Я. Стецько додавав: «Причина моральної й ідейної кризи, що постала у відхристиянізованому західньому світі з приводу страху перед термоядерною зброєю,

ідеологічно й мілітарно-політично на ділі не існує в Україні тому, що розвал московсько-большевицької імперії здійсниться шляхом національно-визвольних революцій, проти яких окупанти не спроможні застосувати термоядерної зброї. З другого ж боку, “термоядерний пат” великих потуг також виключає термоядерну зброю, як засіб практичного застосування, подібно, як у минулому великі потуги зрезигнували з хемічної і бактеріологічної війни» [24, с. 31–32].

Так само в ОУН(р-б) не вважали, що українську державність можливо здобути лише за допомогою зовнішніх сил чи внаслідок війни Заходу з комуністичним блоком на чолі з СРСР. Наприклад, Лев Шанковський («Олег Мартович»), як і Степан Бандера, Ярослав Стецько та інші, вважав, що «стороння інтервенція не впливає корисно на розвиток революційної ситуації, навпаки – вона шкодить йому» [24, с. 157]. Тож «навіть “палацевий” чи “революційний” переворот у Кремлі, здійснений, напр., для “демократизації” імперії, не означатиме ще завершення української визвольної революції та досягнення революційної мети українського народу. Еволюційний шлях чи стороння інтервенція можуть принести ідентичні наслідки» [24, с. 162]. Він був переконаний, що «ні еволюційним шляхом, ні з допомогою сторонньої інтервенції визволення України не можна досягнути» й «обидва ці шляхи (еволюція і інтервенція) можуть мати для української справи катастрофічні наслідки». Отже, здобути Українську державу ОУН мала намір через національну й соціальну революції та національно-визвольну боротьбу українського народу [24, с. 161].

Згодом, восени 1974 року, звертаючись до українців, що служили в лавах Радянської армії, делегати V Великого збору ОУН(р-б) заперечували поширене на ту пору твердження, нібито організація прагне визволення України з-під комуністичної окупації навіть шляхом ядерної війни [18, с. 5]. «ОУН взагалі проти війни чужих держав на українській землі, бо це принесе знищення нашому народові. Але московські окупанти розташовують на Україні зброю масового нищення, і в майбутній війні, до якої вони готуються, хочуть, щоб уся сила відплатного атомного удару їх противників впала на Україну. Тому ОУН висунула іншу альтернативу: національно-визвольні революції поневолених націй, які зсередини розвалить російську тюрму народів і усунуть небезпеку атомної війни», – зазначено в збірнику матеріалів і постанов [18, с. 27–28].

Водночас ОУН не розглядала Україну як периферію світових процесів, а «завдяки її геополітичному положенню, економічним багатствам, кількості населення, революційно-динамічному людському потенціалові, ідейно-політичній концепції нового справедливого ладу в геополітичному просторі Європи та Азії» вбачала у ній світову проблему міжнародної політики. Передбачалося, що в міжнародному контексті «незалежна

Українська держава буде гарантією незалежності східноєвропейських і сумежних азійських народів», а «гармонійна політична і господарська співпраця вільної України з тими народами широко відчинить двері для оздоровлення відносин на Сході Європи та сумежної Азії і матиме велике значення для дальшого майбутнього цілої Європи» [18, с. 302]. Буде зруйновано тюрму народів (СРСР) на євразійському просторі, що матиме вирішальне значення для нового укладу сил на інших континентах.

Ставлення ж до ідеї об'єднаної Європи ОУН(р-б) у 1970-х роках було двояке. Якби сформували міцну об'єднану Західну Європу на базі Європи-батьківщини (а не соціалістичного намагання негувати чи применшити вагу націй) із проекцією деколонізації Європейського континенту (себто ліквідації Радянської імперії та повернення національно-державної незалежності поневоленим у СРСР і сателітних країнах народам), то такий розвиток подій було б визнано позитивним і Західна Європа відіграла би свою творчу роль у впорядкуванні відносин і встановленні тривалого справедливого миру не тільки на Європейському континенті. Проте ідея західноєвропейської федерації з панівною роллю тієї чи іншої потуги, як передбачав Провід ОУН(р-б), буде новою імперіальною формою, а запанування соціалістичних партій у різних країнах Західної Європи уможливить Москві інфільтрацію і демобілізування цієї формації. В ОУН(р-б) вважали, що Західна Європа не може створити жодної іншої тривалої конструкції, окрім мілітарно-економічної – задля оборони від нападу Москви з перспективою підтримання визвольної боротьби поневолених у СРСР і сателітних країнах народів.

За умови існування сильної Західної Європи тогочасна двобігуновість сил стала б неможливою, позаяк її (разом із Великою Британією) економічний і технологічний потенціал перевищував би потужності СРСР. Тож ОУН(р-б) розглядала об'єднання Західної Європи як створення важливого протиросійського бастиону, а не довготривалу конструкцію. Адже Західна Європа – це тільки частина Європи, а тому до ідеї об'єднаної Європи поневолені нації зможуть зайняти незалежне становище тільки тоді, коли будуть мати свої суверенні національні держави. Водночас ішлося про те, що економічна інтеграція західних держав і намір створити європейську федерацію чи конфедерацію можуть бути претекстом для ствердження з боку Москви, буцім у Європі період «малих» незалежних держав минув і що інтеграція на Заході вимагає інтегрування та втримування «федеративних» зв'язків на Сході. Отже, було зроблено висновок: розбудова європейського мілітарного потенціалу (зокрема і ядерного) за партнерства та союзу зі США – в інтересі вільних і поневолених націй, якщо буде забезпечено відповідну передумову, якою є політика визволення поневолених народів. Крім того, вважали, що існує

проблема не роззброєння вільного світу, а, навпаки, його доозброєння, зокрема й конвенційне. І в цьому важливу роль ОУН(р-б) надавала психологічно-політичній війні як передумові повстанської, що мала би перейти у визвольну конвенційну справедливу війну поневолених націй проти російського окупанта, які становили духову надпотугу й вирішальну силу епохи [18, с. 306–307].

Провід ОУН(р-б) наголошував і на тому, що «протиставляється всякій дискримінації націй, расизмові, старшобратству, антисемітизмові, теорії будь-якого герренфольку, націонал-соціалізму і всякого роду тоталітаризмові», прагне досягти «порозуміння з польським народом на засаді етнографічного визначення кордонів між обидвома народами і на засаді респектування держави кожного з них та спільного фронту проти спільних ворогів», що «бореться проти російської імперії, а не проти держави російського народу на його етнографічній території». Природними союзниками України вважав передусім «народи, поневолені в СРСР та в сателітних країнах» [18, с. 315–316]. Водночас за безумовного оперття українського народу на власні сили в національно-визвольній боротьбі керівництво організації враховувало, що імперативи визвольної боротьби українського народу вимагали брати до уваги всі можливості використання міжнародної кон'юнктури й різних специфічних ситуацій (напр., напруження між СРСР і Китаєм чи США) для висунення та позитивної розв'язки українського питання [18, с. 317, 319]. Якщо ж Заходу було не під силу реалізувати, скажімо, офензиву на Росію за визволення поневолених народів, зокрема на трибуні ООН, то ОУН(р-б) прагнула розв'язати ООН (як форум російської і комуністичної диверсії та пропаганди) й створити іншу міжнародну організацію з речниками вільних і поневолених націй, а не з агентами Москви. Як наслідок, мали би постати вільні, суверенні національні держави, а всілякі державні «унії», «союзи», «федерації» тощо в ОУН(р-б) вважали історичними анахронізмами й облудними гаслами імперіалістів для обману народів. Відтак «Хартія [О]ОН, резолюція [О]ОН про деколонізацію і Універсальна Деклярація прав людини мають бути здійснені в усьому світі» [18, с. 320–322].

У 1980-ті роки ОУН(р-б) увійшла з укотре повторюваними твердженнями, що нарешті «приходить епоха революцій і визвольних воєн» та з упевненістю, що «перед визвольними націоналізмами не втримається ніяка термоядерна зброя, бо вона теж є в наших руках». «Нації повстали, їх нічим не зламати!» – і тепер українську альтернативу, яку Захід залишив без уваги в Другій світовій війні, «не знехтують вільні народи в Третій світовій війні, якщо не схочуть самі зі своїми жінками й дітьми піти з димом пожегарів» [16, с. 10]. Восени 1981 року VI Великий збір ОУН розглянув політичне становище у світі, в СРСР та, зокрема, Україні й організація

знову оголошувала переддень національної революції [25, с. 6]. У зверненні VI Великого збору до українців у вільному світі від імені його президії було зазначено, що «визріває черговий етап української визвольної боротьби, етап масового героїзму» [25, с. 102]. Одним із головних питань під час обговорення на Великому зборі 1981 року була загроза глобальної чи обмеженої термонуклеарної війни, альтернативою якій було визнано національно-визвольні революції України й інших поневолених народів³. Я. Стецько («Ст. Осінський») з цього приводу зазначав: «Концепція обмеженої термоядерної війни не є жодною розв'язкою світової політичної кризи, бо вона може привести до необмеженої ядерної війни. Тому постає наша альтернатива, яка, покищо, ще в потенційному стані щодо динамічного її розуміння офіційним Заходом. Вона не є вже в шухлядах, як резерва, але як предмет міркувань» [25, с. 53].

Ішлося, зокрема, про війну в Афганістані, що створила нову міжнародну ситуацію довкола СРСР, і про потребу ОУН(р-б) самозалучитися в цей комплексний конфлікт із метою мобілізації ісламського світу проти Росії та докластися до справи політичного розкладу бійців радянської армії за допомогою листівок ОУН і АБН та радіостанції. У цьому контексті Я. Стецько також здекларував намір звернутися «з пропозицією належних сугестій західним офіційним чинникам щодо акції за розвал російської імперії, згідно з кличем “Ніщо без нас про нас”», вказуючи Україну як центральну проблему цього фронту та його провідну силу. Позаяк він був переконаний, що саме в Афганістані українська справа зрушиться з місця, а отже, українці мають бути зацікавлені в якнайтривалішому втриманні афганського фронту та створенні й інших фронтів, систематично розбудовуючи проукраїнські позиції в ісламському світі [25, с. 54]. І це не дивно, адже, за словами Я. Стецька, уже тоді світ перебував у «третій Світовій війні» [25, с. 517].

Утім ця третя (холодна) світова війна таки допомогла зруйнувати СРСР та відновити Україні свою державну незалежність 1991 року. Проте й нині на порядку денному національної безпеки України та світового спокою і рівноваги – питання приборкання імперсько-войовничих та злочинно-терористичних дій і намірів правонаступниці Радянського Союзу, Російської Федерації. А відтак наріжним каменем є дилема існування РФ як нової тюрми народів та імперії зла, загрози світовій спільноті та планетарній безпеці.

³ За десятиліття дружина Я. Стецька й провідниця ОУН(р-б) Слава Стецько на Конференції українських націоналістів, яку було проведено 28–29 березня 1992 року в Київському будинку учителя, висловила підтримку з боку ОУН(р-б) ядерного знезброєння українського війська. «Ми виступаємо за без'ядерну Україну, але за знищення ядерної зброї на нашій території, а не вивіз її до Росії, щоби звідти зростаючі сили реакції шантажували нею і нас, і весь миролюбний світ», – заявила С. Стецько [20, с. 24–25].

1. Государственный архив Российской Федерации (ГАРФ). Ф. 9478. Оп. 1. Д. 399.
2. *Гай-Нижник П.* Українська Держава: суспільно-політична модель і соціально-економічний лад в теорії та ідеології ОУН-6 (1940–1990 рр.). К.: Крок, 2020. 432 с.
3. Гомін України. Торонто. 7 січня 1955. Ч. 1–2. 20 с.
4. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. Р-753. Оп. 1. Спр. 2.
5. Бюлетень Президії ЗП УГВР. Нью-Йорк. Червень 1984.
6. Бюлетень Т. П. ОУН (В. Б.). 1967. Ч. 3–4.
7. Деклярація Проводу Організації Українських Націоналістів після закінчення другої світової війни в Європі // ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929–1955р.: збірка документів. 1955. С. 124–133.
8. *Дяків-Горновий О.* Ідея і Чин. Повна збірка творів. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен: Товариство колишніх вояків У.П.А, 1968. 408 с.
9. Життя і діяльність Степана Бандери: документи і матеріали / ред. і упоряд. М. Посівнич. Тернопіль: Астон, 2008. 443 с.
10. *Камінський А.* Від насильної до мирної революції. Нью-Йорк; Лондон; Сідней, 1996. 143 с.
11. *Камінський А.* Край, еміграція і міжнародні закуліси. Манчестер; Мюнхен; Нью-Йорк: Видання Політичної Ради ОУНз, 1982. 264 с.
12. *Кентій А.В.* Українська Повстанська Армія в 1944–1945 рр. К., 1999. 219 с.
13. *Шахай Д.* Тактика щодо російського народу // Літопис Української Повстанської Армії. Т. 8: Українська Головна Визвольна Рада. Кн. 1 (1944–1945). Торонто: Літопис УПА, 1980. 319 с.
14. *Дужий П.* Три листи з-за кордону (свідчення) // Шлях перемоги. 5 лютого 1994. С. 7.
15. Літопис Української Повстанської Армії. Т. 21: Ярослав Старух. Документи і матеріали / упор. В. Мороз. Київ; Торонто, 2012. 1008 с.
16. Маніфест Організації Українських Націоналістів (ОУН). Лондон: Українська Видавнича Спілка, 1981. 20 с.
17. *Федун П.* Концепція Самостійної України. Том 1: Твори / упоряд. і відп. ред. М.В. Романюк. Львів, 2008. 720 с.
18. П'ятий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). Матеріяли й постанови. Видання Організації Українських Націоналістів (ОУН), 1975. 374 с.
19. *Рамзенко В.* Чому ми за Українську Самостійну Соборну Державу. Київ; Львів: Друкарня ОУН ім. полк. Шелеста, 1951. 40 с.
20. *Стецько С.* Український націоналізм і його роля в закріпленні та розбудові Української Самостійної Соборної Держави // Конференція українських націоналістів. Київ, 28–29 березня 1992 р.: доповіді, дискусії, постанови. Лондон; Київ: Видання Української Центральної Інформаційної Служби (УЦІС), 1992. С. 24–25.
21. У 25-ліття ОУН (Промова на Академії для відзначення 25-ліття ОУН у Менчестері, 1954 р.) // Визвольний шлях. Річник XXII. Кн. 10 (259). Жовтень 1969. С. 1155–1158.
22. *Филби К.* Моя тайная война. Москва: Воениздат, 1980. 191 с.
23. Четвертий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). Т. 1: Постанови. Видання Організації Українських Націоналістів (ОУН), 1969. 249 с.
24. Зазнач. праця. Т. 2: Доповіді й статті. 1972. 320 с.
25. Шостий Великий Збір Організації Українських Націоналістів (ОУН). Матеріяли й постанови. Видання Організації Українських Націоналістів (ОУН), 1984. 631 с.
26. Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. Документы. В 2 т. Т. 2: 1944–1945 / под ред. А.Н. Артизова. Москва: Российская политическая энциклопедия, 2012. 1167 с.
27. Український Самостійник. 1959. Ч. 25.
28. *Ada Evening News* (1950). Oklahoma. 2 April.
29. *Austin American* (1950). Texas. 1 April.
30. *Austin American* (1950). Texas. 7 April.
31. Bundesarchiv-Militärarchiv (BArch-MA) in Freiburg im Breisgau. RW 5/464.
32. *Dubuque Telegraph Herald* (1950). Iowa. 2 April.
33. *Galveston Daily News* (1950). Texas. 1 April.
34. *Janesville Daily Gazette* (1950). Wisconsin. 1 April.
35. *Charleston Daily Mail* (1950). West Virginia. 1 April.
36. *Logansport Press* (1950). Indiana. 2 April.
37. *Portland Press Herald* (1950). Maine. 2 April.
38. *Reno Evening Gazette* (1950). Nevada. 1 April.
39. *Winnipeg Free Press* (1950). Manitoba. 1 April.

Pavlo HAI-NYZHNYK,
Doctor of History,
Deputy Director,
Scientific Research Institute of Ukrainian Studies,
Ministry of Education and Science of Ukraine,
Corresponding Member of the Academy of Political Science of Ukraine

**FOREIGN POLICY ASPECTS
OF THE NATIONAL LIBERATION STRUGGLE
AND THE GEOSTRATEGIC PLACE
OF THE UKRAINIAN STATE
IN THE CONCEPT OF THE OUN-B**

Abstract. The article deals with the foreign policy aspects in the ideological concept of Stepan Bandera's Organisation of Ukrainian Nationalists (OUN-B) during the period from the change of position and balance of forces in the Eastern Front of World War II in 1943 and its transformation during the following postwar decades until the eve of the restoration of Ukraine's independence. The author examines the OUN's geopolitical calculations for an armed confrontation between the USSR, on the one hand, and the allied United States and Great Britain, on the other; the beginning of the search for ways of the organisation's cooperation with Western democracies; its attitude to the threat of a nuclear war, etc. Also analysed is the OUN-B leadership's vision of the geostrategic place of the future Ukrainian state in the international arena and, in particular, in the post-Soviet space and on the map of Central and Eastern Europe. The article sheds light on the vision of the role and place of independent Ukraine in international politics, particularly with respect to possible military and political blocs, Ukraine's role in the United Nations, its attitude to the prospect of united Europe, the war in Afghanistan, national liberation movements and the Cold War, the collapse of the Soviet Union, the restoration of Ukraine's state independence, and its place in the post-Soviet and European space.

By way of conclusion, the author argues that the Cold War turned out to be helpful in the dissolution of the Soviet Union and allowed Ukraine to restore its national independence in 1991. Nonetheless, the modern national security agenda of Ukraine and the need for the world's peace and balance necessitate curbing the imperialist, bellicose, and culpably terrorist actions and intents of Russia, the successor of the USSR.

Keywords: OUN-B, Cold War, geopolitics, national liberation movements.